

THE COUNCIL OF EUROPE AND HUMAN RIGHTS

Adrian-Claudiu Stoica

Assoc. Prof., PhD., University Politehnica of Bucharest

Abstract: The origin of the human rights record in Europe raises controversy. The interest in promoting them was especially manifested after the Second World War. Today, The Council of Europe is the main international organization whose primary objective is to promote and defend human rights.

Keywords: Council of Europe, human rights, human dignity, sovereignty, subsidiarity.

Deși drepturile omului în Europa au traversat un proces de afirmare treptată, astăzi importanța acestora nu este pusă la îndoială. Preocuparea pentru promovarea lor a cunoscut o lungă istorie, însă impactul produs de cele două războaie mondiale a grăbit această evoluție. Dreptul european al drepturilor omului reprezintă un model, în ciuda unor carențe care nu pot fi contestate. Fără îndoială că mai sunt multe de făcut în această privință, iar câștigurile nu pot fi considerate definitive¹.

Demersul de a identifica originile consacării acestor drepturi pe continentul european presupune depășirea unor dificultăți provocate de diversitatea opiniilor. O serie de analiști evidențiază importanța tradițiilor naționale, făcând referiri mai ales la istoria constituțională engleză. Din această perspectivă, sunt importante o serie de documente semnate de Coroana engleză, precum *Petition of Rights* (1628), *Habeas Corpus Act* (1679) și *Bill of Rights* (1689). Ca urmare a celui din urmă, Anglia a devenit prima monarhie constituțională din lume. Alți autori evocă rolul jucat de Revoluția franceză și elaborarea *Declarației drepturilor omului și ale cetățeanului*², dar și Constituția Statelor Unite. Unii fac referire la gândirea antică greacă, (evocându-l pe Aristotel)³, la filosofia iluministă și accentul pus pe promovarea raționalismului, (enunțând o serie de filosofi din secolul al XVIII-lea, precum Montesquieu, Rousseau, Voltaire) sau la doctrinele socialiste⁴.

În ceea ce privește societatea antică greacă, libertatea era de natură colectivă, orașul fiind liber și nu membrii săi în calitate de indivizi. Acest fapt a fost observat de Benjamin Constant, care a realizat, la începutul secolului al XIX-lea, la sugestia „muzei” sale, Germaine de Staël, o celebră paralelă între libertatea la antici și la moderni⁵, reluată ulterior de Fustel de Coulange sau Giovanni Sartori.

Deși a preluat ideea de la Madame de Staël, Constant i-a conferit consistență, realizând o paralelă obiectivă între comunitățile Antichității grecești și lumea modernă. În cadrul structurilor nucleare din Grecia antică viața individuală nu era separată de cea socială, societatea reprezentând „un tot indivizibil”, independența individuală era inexistentă, comunitatea putând dicta în mod arbitrar⁶.

Cu siguranță că influențele au fost numeroase, iar ponderea fiecărui factor în parte este dificil de apreciat. Interesul pentru problematica drepturilor omului s-a manifestat în lumea modernă a sfârșitului de secol al XVIII-lea tocmai pentru că rădăcinile acestuia erau îndepărtate în timp din

¹ Jean-François Renucci, *Tratat de drept european al drepturilor omului*, București, Editura Hamangiu, 2009, pp. 4-5.

² J. Morange, *La déclaration des droits de l'homme et du citoyen*, PUF, <<Que sais-je?>>, ed. a 3-a, 1993.

³ F. Rigaux, *Les fondements philosophiques des droits de l'homme*, RTDH, 2007, pp. 307-309.

⁴ D. Owen, *Les droits de l'homme*, Robert Laffont, 1978, p. 26.

⁵ Vezi Benjamin Constant, *Despre libertatea la antici și la moderni*, Iași, Institutul European, 1996.

⁶ Olivier Nay, *Istoria ideilor politice*, Iași, Polirom, 2008, p. 381. Vezi și Adrian-Claudiu Stoica, *De la Antichitate la Renaștere: cultură și civilizație europeană*, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2013, pp. 50-57.

punct de vedere istoric. Aceste drepturi au fost introduse la început în ordinea internă, urmând ca, treptat, să fie consacrate și în ordinea internațională. Evocam, în context, Magna Charta, semnată de regele englez Ioan Fără de Țară în 1215, urmate de alte documente la care am făcut referire mai sus, deosebit de importante pentru acordarea de drepturi pentru supuși de către monarhie.

În cadrul protecției drepturilor fundamentale nu poate fi ignorat mesajul creștinismului. Deși nu a instituit o concepție asupra drepturilor omului, potrivit învățăturilor doctrinei creștine toți oamenii fiind creați de Dumnezeu dețin o serie de drepturi care decurg din natura acestora și din relația pe care o au cu divinitatea. Toți oamenii sunt egali în fața lui Dumnezeu, indiferent de etnie sau statut social. Ființa umană deține o serie de drepturi ca urmare a demnității sale de om, drepturi care preced crearea societății, care rezultă din legea naturală cuprinzând demnitatea persoanei. Cele zece porunci reflectă principalele îndatoriri ale omului, și, ca atare, drepturile fundamentale specifice naturii umane.

Totodată, conceptul de libertate individuală a început să se contureze în cadrul dezvoltării unor raporturi specifice între Stat și Biserică. Odată cu impunerea creștinismului, a avut loc despărțirea spațiului temporal de cel spiritual. Afirmatia „Dați Cezarului ce este al Cezarului și lui Dumnezeu ce este al lui Dumnezeu”, prezentă în Biblie, exprimă tocmai disjunția dintre Stat și Biserică. Deși, conform interpretării Sfântului Pavel, aceasta ar semnifica și respectul față de autoritatea de stat (toate de la Dumnezeu vin, inclusiv autoritatea temporală, care este, de altfel, necesară, întrucât asigură ordinea în societate), omul nu se mai supune statului în totalitate. Acesta nu mai are o structură duală, temporală și spirituală, ca în societățile antice greco-romane, unde nu exista distincția între stat și religie. Pierzând natura sa spirituală, influența statului asupra oamenilor s-a redus. Pornind de la această bază, s-a individualizat conceptul de libertate individuală, dezvoltat mai târziu în cel de drept individual.

În perioada contemporană, am asistat la internaționalizarea și apoi la europenizarea drepturilor omului. Au avut loc progrese după Primul Război Mondial - nu putem încă evoca protecția drepturilor omului în adevăratul înțeles al cuvântului -, însă consacrarea acestor drepturi s-a realizat după Al Doilea Război Mondial. Constituirea Consiliului Europei a reprezentat un „avans spectaculos în garantarea internațională a drepturilor omului”, această organizație având menirea de a promova și dezvolta drepturile omului⁷. Datorită diversității sale, Europa s-a transformat într-un veritabil laborator de experimentare în domeniul drepturilor omului ca urmare a imperativului de a crea un drept comun⁸. Interesul pentru promovarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale s-a amplificat după Al Doilea Război Mondial, odată cu apariția divergențelor referitoare la mijloacele prin care acest obiectiv să fie pus în practică.

La 5 mai 1949, era semnat la Londra Statutul Consiliului Europei, intrat în vigoare la 3 august 1949, în urma căruia se constituia Consiliul Europei, o nouă organizație de cooperare interguvernamentală și parlamentară⁹. Aceasta cuprinde în prezent un număr de 47 de state, unele dintre ele fiind și membre ale Uniunii Europene. Deși activitățile Consiliului Europei includ numeroase domenii, exceptându-l pe cel militar, de exemplu aspectele sociale și economice, sănătatea, educația sau cultura, principalul obiectiv al Consiliului Europei se referă la respectarea drepturilor omului¹⁰.

Textul fundamental referitor la protecția drepturilor omului în cadrul Consiliului Europei este *Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale*. Acesta constituie un document de compromis, dar reprezintă, în primul rând, o alegere principială. La 12 iunie 1949, a fost expus în fața Comitetului Miniștrilor al Consiliului Europei proiectul provizoriu

⁷ Jean-François Renucci, *op. cit.*, p. 8.

⁸ M. Delmas-Marty, *Pour un droit commun de l'humanité*, Textuel, 1996, p. 225.

⁹ Bianca-Selejan Guțan, *Protecția europeană a drepturilor omului*, Ed. a 3-a, rev., București, Editura C.H. Beck, 2008, p. 23.

¹⁰ Nicolae Voiculescu, *Protecția internațională a drepturilor omului: note de curs*, Ed. a 2-a, reviz., București, Editura Hamangiu, 2017, p. 63-64.

al *Convenției europene a drepturilor omului*. În intervalul 10 august – 8 septembrie 1949, a fost supus dezbaterii Adunării consultative, care a introdus o serie de modificări. Textul final era adoptat de către Comitetul Miniștrilor la 7 august 1950. Convenția a fost semnată în mod oficial pe 4 noiembrie 1950, la Roma, documentul intrând în vigoare la 3 septembrie 1953.

Fiind un document de compromis, textul convenției *Convenției* are un caracter evolutiv, permițând existența angajamentelor progresive și o presiune moderată asupra statelor, ceea ce implică acceptarea faptului că sistemul nu este imuabil, și, ca urmare, sunt permise și chiar așteptate evoluții permanente. În cadrul Consiliului Europei s-au constituit mecanisme de supraveghere, în vederea respectării drepturilor omului și prevenirii încălcării acestora¹¹.

În ciuda eforturilor sale laudabile în privința protecției drepturilor omului, Consiliului Europei îi lipsesc mijloacele care să-i permită îndeplinirea rolului său până la capăt. Rămâne însă principala instituție europeană care îndeplinește rolul de garant al respectării drepturilor omului. *Convenția europeană a drepturilor omului* a fost completată cu o serie de texte complementare, prin care Consiliul Europei și-a propus să consolideze garanțiile oferite de aceasta. Un document de o importanță deosebită, care completează articolul 3 din *Convenția europeană a drepturilor omului* îl reprezintă *Convenția europeană pentru prevenirea torturii și a tratamentelor sau pedepselor inumane sau degradante*. Aceasta instituie o intervenție preventivă, ceea ce reprezintă o nouă abordare în domeniu¹².

În cadrul documentelor menită să completeze și să dezvolte protecția rezultând din *Convenția europeană a drepturilor omului*, amintim *Convenția-cadru pentru protecția minorităților naționale*, adoptată la 10 noiembrie 1994 și *Convenția europeană privind televiziunea transfrontalieră*, semnată la 5 aprilie 1989. Cel dintâi document se referă la „granițele” drepturilor omului în timp ce al doilea aduce completări la garanțiile introduse de articolul 10 din *Convenția europeană a drepturilor omului*, pentru a nu fi obstrucționată circulația peste frontiere a informației transmise de televiziune.

Consiliul Europei și-a propus să identifice noile amenințări referitoare la drepturile omului, în special privitoare la demnitatea umană. Numeroasele progrese înregistrate de medicină și biologie nu oferă numai avantaje, iar conștientizarea faptului că pot exista riscuri de derivă, a determinat Comitetul director pentru bioetică să instituie o serie de principii normative. Acestea au fost incluse în cadrul *Convenției cu privire la drepturile omului și biomedicină*, fiind traduse în reguli privitoare la drepturile pacienților, cercetarea medicală, tratamentele genetice și transplantul de organe¹³. În domeniul apărării demnității umane se înscrie *Convenția pentru lupta împotriva traficului de ființe umane*, semnată la Varșovia, la 16 mai 2005.

Revenind la *Convenția europeană a drepturilor omului*, aceasta evidențiază legătura strânsă dintre respectarea drepturilor omului și securitatea internațională. Sistemul european care vizează protecția drepturilor omului cuprinde două categorii de principii directe: *principii convenționale*, puse în evidență de economia *Convenției* și *principii jurisprudențiale*, care reflectă jurisprudența Curții.

În cadrul principiilor convenționale includem principiul solidarității și principiul suveranității. Atașat principiului solidarității, remarcăm caracterul obiectiv al sistemului de protecție în domeniul drepturilor omului, acestea vizând calitatea de persoană. Sistemul instituit prin *Convenție* are un caracter obiectiv întrucât promovează solidaritatea între state în privința garantării drepturilor omului, cu referire atât la existența acestor drepturi cât și la exercitarea lor¹⁴.

Nonreciprocitatea reflectă caracterul solidar al documentelor care se referă la protecția drepturilor omului. *Convenția de la Viena asupra dreptului tratatelor*, semnată la 23 mai 1969,

¹¹ A. Drzedczewski, *La prevention des violations des droits de l'homme: les mécanismes de suivi du Conseil de l'Europe*, RTDH, 2000, pp. 385-386.

¹² G. Cohen-Jonathan, *Aspects européens des droits fondamentaux*, Montchrestien, Ed. a 2-a, 1999, p. 126.

¹³ Jean-François Renucci, *op. cit.*, p. 15.

¹⁴ F. Sudre, *La Convention Européen des Droits de l'Homme*, Paris, PUF, 1997.

precizează că violarea unui stat semnatar al unei convenții referitoare la drepturile omului nu conferă dreptul celorlalte state partenere să anuleze sau să suspende tratatul. Caracterul solidar se referă și la aplicabilitatea directă a *Convenției europene a drepturilor omului* în dreptul intern al țărilor semnatare, respectiv, aplicarea unei norme internaționale nu presupune crearea unei dispoziții speciale.

Principiul suveranității se referă la respectarea suveranității statelor semnatare ale *Convenției*, aceasta având un caracter obligatoriu, care reiese din consimțământul statelor care au ratificat-o. Totuși, obținerea consimțământului presupune nuanțarea obligațiilor prevăzute, în vederea apărării intereselor statelor în anumite circumstanțe. Clauza de derogare are menirea de a asigura suveranitatea statelor, aspect prevăzut în cadrul articolului 15 din *Convenție*. Acesta prevede că în eventualitatea declanșării unui război sau a apariției unui pericol public excepțional, un stat poate suspenda beneficiile prevăzute pentru exercitarea drepturilor. În acest fel, o „legalitate normală” este înlocuită cu o „legalitate excepțională”, ceea ce înseamnă că statele nu pot introduce totuși măsuri arbitrare. Unele state au beneficiat de această clauză: Irlanda (în vederea adoptării de măsuri împotriva terorismului IRA); Grecia (în perioada așa-numitului „regim al coloneilor”); Marea Britanie (în vederea aplanării situației din Irlanda de Nord)¹⁵.

Principiile jurisprudențiale care ghidează Comisia și Curtea Drepturilor Omului se referă la modalitatea de interpretare a *Convenției europene a drepturilor omului*. Interpretare are, totodată, un caracter teleologic și evolutiv. Din această perspectivă, *Convenția* reprezintă un instrument care evoluează în același ritm cu societatea. Jurisprudența Curții este realizată pe cale pretoriană, prin adaptarea *Convenției* la transformările survenite în societate. Sistemul de protecție instituit prin *Convenție* se remarcă prin caracterul său subsidiar în relația cu sistemele naționale de protecție a drepturilor omului. Principiul subsidiarității presupune evidențierea autonomiei executivelor naționale în punerea în aplicare a *Convenției*, fapt reliefat prin teoria „marjei de apreciere”¹⁶.

În ciuda dificultăților întâmpinate, Consiliul Europei reprezintă astăzi cea mai importantă organizație internațională interguvernamentală continentală care deține ca principal scop promovarea respectării drepturilor omului. Merită subliniat caracterul evolutiv al principalului instrument de promovare a acestor drepturi, respectiv *Convenția europeană a drepturilor omului*. Pe de altă parte, trebuie evidențiat faptul că aceste câștiguri nu au un caracter irevocabil, adaptabilitatea sistemului în raport cu evoluțiile societăților europene negarantând faptul că aceste evoluții vor fi întotdeauna pozitive.

BIBLIOGRAPHY

- Boia, Lucian, *Mitul democrației*, Ediția a IV-a, București, Humanitas, 2016.
- Buergenthal, Thomas, Renate Weber, *Dreptul internațional al drepturilor omului*, București, Editura ALL, 1996.
- Cohen-Jonathan, G., *Aspects européens des droits fondamentaux*, Montchrestien, Ed. a 2-a, 1999.
- Cohen-Jonathan, Gérard, William Schabas (sous la direction de), *La peine capitale et le droit international des droits de l'homme*, Paris, Editions LGDJ – Pantheon-Assas, 2003.
- Constant, Benjamin, *Despre libertatea la antici și la moderni*, Iași, Institutul European, 1996.
- Delmas-Marty, Mireille, *Pour un droit commun de l'humanité*, Textuel, 1996.
- Delmas-Marty, Mireille, Claude Lucas de Leyssac (sous la direction de), *Libertés et droits fondamentaux*, 2e édition, Paris, Edition du Seuil, 2002.
- Drzedczewski, A., *La prevention des violations des droits de l'homme: les mécanismes de suivi du Conseil de l'Europe*, RTDH, 2000.
- Gomien, Donna, *Introducere în Convenția Europeană a Drepturilor Omului*, București, Editura ALL, 1993.

¹⁵ Bianca-Selejan Guțan, *op. cit.*, pp. 32-33.

¹⁶ *Ibidem*, p. 36.

- Greer, Steven, *La marge d'appréciation: interprétation et pouvoir discrétionnaire dans le cadre de la Convention Européenne des Droits de l'Homme*, Strasbourg, Editions du Conseil de l'Europe, 2000.
- Guțan, Bianca-Selejan, *Protecția europeană a drepturilor omului*, Ed. a 3-a, rev., București, Editura C.H. Beck, 2008.
- Hanski, Raija, Markku Suksi (editors), *An Introduction to the International Protection of Human Rights*, Abo Akademi University, 2002.
- Harris, David J., Michael O'Boyle, Colin Warbrick, *Law of the European Convention of Human Rights*, London, Butterworths, 1995.
- Harris, David J., Donna Gomien, Leo Zwaak, *Convention Européenne des Droits de l'Homme et Charte Sociale Européenne: droit et pratique*, Strasbourg, Editions du Conseil de l'Europe, 1997.
- Lambert-Abdelgawad, Elisabeth, *L'exécution des arrêts de la Cour Européenne des Droits de l'Homme*, Strasbourg, Editions du Conseil de l'Europe, 2003.
- Lochak, Daniele, *Les droits de l'homme*, Paris, Editions La Decouverte, 2002.
- Marguénaud, Jean-Pierre, *La Cour européenne des droits de l'homme*, 2e édition, Paris, Dalloz (Connaissance du droit), 2002.
- Micu, Doina, *Garantarea drepturilor omului*, București, Editura All Beck, 2003.
- Morange, J., *La déclaration des droits de l'homme et du citoyen*, PUF, <<Que sais-je?>>, ed. a 3-a, 1993.
- Mowbray, Alastair, *Cases and Materials on the European Convention on Human Rights*, London, Butterworths, 2001.
- Nay, Olivier, *Istoria ideilor politice*, Iași, Polirom, 2008.
- Owen, D., *Les droits de l'homme*, Robert Laffont, 1978.
- Pettiti, Louis-Edmond, Pierre-Henri Imbert, Emmanuel Decaux, *La Convention Européenne des Droits de l'Homme. Commentaire article par article*, Paris, Editions Economica, 2000.
- Popescu, Corneliu-Liviu, *Protecția europeană a drepturilor omului*, București, Editura All Beck, 2000.
- Renucci, Jean-François, *Tratat de drept european al drepturilor omului*, București, Editura Hamangiu, 2009.
- Rigaux, F., *Les fondements philosophiques des droits de l'homme*, RTDH, 2007.
- Stoica, Adrian-Claudiu, *De la Antichitate la Renaștere: cultură și civilizație europeană*, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2013.
- Sudre, F., *La Convention Européenne des Droits de l'Homme*, Paris, PUF, 1997.
- Voiculescu, Nicolae, *Protecția internațională a drepturilor omului: note de curs*, Ed. a 2-a, reviz., București, Editura Hamangiu, 2017.
- Wachsmann, Patrick, *Les droits de l'homme*, 4e éditions, Paris, Dalloz (Connaissance du droit), 2002.